

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43

Nisan 2016 April 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ÖZDEMİR ASAF ŞİİRİNDE ÜNLÜ DARALMA(MA)SI IN THE OZDEMİR ASAF'S POEM "VOCAL (UN)BREAKING

HASAN İSİ*

Öz

Bu çalışmada, şiir dili içerisinde yer alan dil sapmalarından biri olan "ünlü daralma(ma)sı" terimi ele alınmıştır. Ölçünlü dilinde bilinen ve standartlaşan dilbilgisi kurallarının dışına çıkılarak oluşturulan yeni ifadeler, "sapma" olarak adlandırılmaktadır. "Sapma" başlığı altında kendi içerisinde "ses, şekil, biçim ve anlam" olmak üzere alt başlıklara ayrılan şiirsel dilin ürünü olan bu tür, özellikle II.Yeni akımı olarak bilinen edebiyat grubu içerisinde, son zamanlarda da genç şairler tarafından sıklıkla kullanılan bir yapı olmuştur. Ünlü Daralma(ma)sı terimi, Türkiye Türkçesinde "ünlü daralması" olarak bilinen ses olayının istisna gösteren şeklidir. Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinin önemli şahsiyetlerinden olan Özdemir Asaf şiirinde sıkça rastladığımız "ünlü daralma(ma)sı" olayı, dilbilim açısından türettiğimiz yeni bir terimdir. Özellikle şimdiki zaman eki (-yor) ve kaynaştırma eki /y/ sesinin ünlü ile biten fiillerdeki "a ve e" ünlülerini dar ünlülere çevirmesi bilinen bir kuraldır. Ancak bu kural, Özdemir Asaf şiirinde görülmemektedir. Çalışmada "ünlü daralma(ma)sı" terimine yönelik olarak şairin şiirlerinden örnekler verilerek bu durum hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özdemir Asaf, Şiir dili, Sapmalar, Şimdiki Zaman.

Abstract

In this study, one of the tongues deviation in the poetic language of "vocal unbreaking" means were discussed. The standard language known and new phrases created by going beyond the standardized grammar rules,"deviation"iscalled."Deviation" under the title in their "sound, shape, form and meaning" be such that the product of poetic language divided into sub-headings, especially II.Yeni trend in literary group known as, has a structure commonly used by young poets recently. "vocal unbreaking term, Turkey Turkish "vocal breaking" is a way of showing the exception, known as the sound event. Özdemir Asaf, frequently we encounter in the poetry of the most important figures Republican of Turkish Poetry "Vocal unbreaking" event is a new term that derives from the angle of linguistics. In particular, the present continuous tense suffix (-yor), and inclusion of additional sound of the famous ending in /y/acts " a and e is known a rule to narrow sound. However, this rule is not observed in Özdemir Asaf poetry. In the study, "vocal (un)breaking" as the term for giving examples from the poet's poems make assessments about the situation is the main purpose of our study.

Keywords: Özdemir Asaf, Poetry Language, Deviations, Present Continuous Tense.

Giriş

Bu çalışmada, şiir dili içerisinde anlatımı etkili kılma noktasında kullanılan söz oyunlarından biri olan sapmalar ve bunun Özdemir Asaf şiirindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Şiir anlayışını 1950'lerden sonra sistematik bir düzen içerisine koyan Özdemir Asaf, şiir dili açısından sanatını kendi benliği üzerine koyan bir anlayış belirlemiştir. Edebiyat ve felsefe gibi iki alanı yaşamı boyunca kendinden uzak tutmayan şair, özellikle felsefeden beslenerek şiir dili noktasında "sevgi" unsurunu "az sözle çok şey" anlatmak gibi bir zemine oturarak geniş bir kitleye seslenme başarısına ulaşmıştır. Şiirde yer verdiği "aşk, sevgi, mutluluk" gibi kavramların yanı sıra ele almış olduğu "ayrılık" kavramı *hastalıklı bir üsluptan ziyade aklı başında bir kalbin umutla bekleyişi* şeklinde kendini göstermektedir.

Bilinen gramer kuralları dışına çıkarak yenilik arayışı içerisinde farklı biçimleri kullanma alışkanlığı şiir dilinde genellikle sapma (deviation) olarak bilinmektedir. Ses, biçim, sözcük ve anlamsal olmak üzere bölümlere ayrılan bu sapmalar, Türk şiiri açısından özellikle II.Yeni şairleri tarafından sıklıkla kullanılan dil ve üslup özelliği olmuştur. Cemal Süreya'nın "*Üvercinka*, Turgut Uyar'ın *İstanbulistan*, İlhan Berk'in *senleniyorsun*" ifadeleri şiir dilinde görülen sapma örnekleridir. Özdemir Asaf şiirinde ise bu durum kendini hem sözcüksel olarak hem de ses ve biçim olarak göstermektedir. Özdemir Asaf'ın sözcük bazında kullanmış olduğu sapmalar, türetilen yeni kelimelerdir."Ses ve biçimsel sapmalar" olarak değerlendirebileceğimiz sapmalar ise özellikle şiir ve düzyazılarının genelinde olan "*deyorum, anlayorum, deyecek*" gibi sözcüklerde görülen /y/ sesinin kendinden önceki geniş ünlüler olan özellikle -de- ve ye-fiillerinde "a ve e" seslerini dar ünlülere çevirme kuralı şairin eserlerinde görülmemektedir. Ölçünlü dilde var olan kullanımların temeli olan kurallar dışına çıkmanın çoğu araştırmacı tarafından sapma olarak değerlendirilmesi Özdemir Asaf şiirinde var olan örneklerin bu kategori içerisinde yer aldığını göstermektedir.

* Arş. Gör., Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

“Özdemir Asaf Şiirinde Ünlü Daralma(ma)sı” başlığını taşıyan bu çalışma, şiir dilinde sapma olarak bilinen kavramın özel bir konusu olarak seçilmiştir. Bilindiği üzere, yeni türetilen sözcükler ya da farklı eklerin bazı sözcükler üzerine eklenmesi durumu da sapma kategorisi içerisinde değerlendirilmektedir. Ancak sapma kategorisi içerisinde özel örneklere sahip -yor ekinin ve /y/ sesinin kendinden önceki geniş ünlüleri daraltmaması olayı çalışmamızda “ünlü daralma(ma)sı” şeklinde isimlendirilerek konuya dair yeni bir kavram ileri sürülmüştür. Sapma bağlamında değerlendirilen “ünlü daralma(ma)sı” olayı Özdemir Asaf şiirinde yer yer ölçünlü dile uygun bir anlatımla yer yer de standart dışı kullanımlar içerisindeki örneklerden oluşmaktadır.

1.Şiir Dili ve Sapmalar

Edebiyat sanatı içerisinde etkili anlatımın en önemli araçlarından biri, şiir türüyle sahip olunan duygu ve düşüncelerin etkileyici bir şekilde ortaya konmasıdır. Duygu ve düşüncenin kısa yoldan hedefe ulaştığını bilen çoğu sanatkar şiir sanatına başvurarak duygu ve düşüncelerin yanı sıra belli bir fikrin ve hareketin savunuculuğunu yapmaktadır. Şiir sanatı, günlük konuşma dilinden, bürokrasinin bireye sınırlar çizerek kendini anlatmasını istediği anlatımlardan uzak, özgün bir dil anlayışına sahiptir. Kendine has karakter sergileyen şiir dili, sahip olduğu anlatım araçları bakımından çeşitliliğe sahiptir. Bu çeşitlilik, “az sözle çok şey anlatmak” olduğu gibi şiirde zıtlıklar, anlam oyunları ve ses oyunları gibi anlatımı monotonluktan kurtaran biçimler de şiir dili içerisinde yer almaktadır. Özellikle her şairin kendi yolunu çizdiği bildiriler olarak bilinen “poetika”lar şiir dili noktasında önemli bir yere sahiptir. Belli bir amacı yansıtan ve sanatkarın çizmiş olduğu anlayışı ortaya koyan bu kurallar, şiir dili noktasında her şairin sahip olduğu dil ve üslup özelliği olarak düşünüldüğünde, bu özelliklerin farklılıkları yansıtan bir karakter taşıdığı görülmektedir.

Şiir dili içerisinde vücut bulan duygu ve düşüncenin anlatılması noktasında çeşitli oyunlara girişen çoğu şair için şiir türü içerisinde oyunlar oynamak, şiir diline yansıyan ve çeşitli araştırmalarda bazı yaklaşımlar üzerine dikkatlerin yoğunlaşmasını sağlamıştır. Bu yaklaşımlardan biri de şiir dili içerisinde sanatkarın kullanmış olduğu sapma (deviation) olarak bilinen anlatım tarzlarıdır. Şiirde “sapma”, kendini ses, şekil, dilbilgisi ve anlam olarak göstermektedir. Özellikle sessel ve dilbilgisel sapmalara yer veren çoğu şair, bu anlatım tarzlarıyla şiirde “kendi benliği”ni yansıtan kullanımlara yer vererek etkileyici bir anlatım ortaya koymak istemiştir. Bu anlatımlar yoluyla şiirde özgünlük ve kalıcılık peşinde koşan çoğu şair, bu ifadeleri benimseyip kendine mal ederek şiirde alışlagelen monoton duygu ve düşüncelerin farklılıklar içerisinde anlatılmasını sağlamışlardır.

Ünsal Özünlü, şiir dili içerisinde özgün anlatımın aracı haline gelen “sapmalar” hakkında değerlendirmelerde bulunarak kavramın şiir dilindeki yeri ve önemini belirtmiştir.

“Sapmalar, şiirin yapı ve kurgusunda, olağan dil kullanımlarının dışında kendine özgü yapıları ve kuralları olan sapmalar da bulunabilmektedir. Şairlerin, gerektiğinde kendilerine özgü yarattıkları dilbilgisi olayları işte bu sapma olaylarıdır. Diğer bir deyişle, bir şairin gerek kurgu ve yapıda, gerek dil kullanımında oynadığı oyun, sapmalarda daha çok belirginleşir.” (Özünlü,2001:78)

Şiirin yapı ve kurgusunda çoğu şairin olağan anlatımın dışına çıkarak kendine özgü bir üslup ortaya koyma arayışında olduğunu belirten Özünlü, bunun en sık görülen şeklinin şairlerin şiirde bilinen dilbilgisi kuralları dışına çıkarak dili kendilerine göre yorumlayıp kurallar yaratmaları ve bunu eserlerinde işlemeleri olarak görmektedir. Sapma olarak tanımlanan ve üzerinde çalışmaların yapıldığı bu kavramın başarıyla sergilendiği yerin “dil” olduğu görülmektedir.

“Sapmalar, iç sapmalar ve dış sapmalar olmak üzere iki türde ele alınabilir. İç sapmalar, şiirin dil tabanına karşı biçimlerde ortaya çıkan sapma türleridir ve olağan dil kurallarının dışında kendilerine özgü biçimlerde ortaya çıkarlar. Buna karşın sapmalar, şiirin dil kesitleri dışında kalan bazı biçim ve yazım kuralları karşısında ortaya çıkan sapma türleri oluştururlar.” (Özünlü,2001:79)

İç sapmalar olarak bilinen bu tür, şiir dili içerisinde ölçünlü dilde kullanılagelen türlerin sanatkar tarafından dışlanarak olağan kullanımlardan ziyade “kendine özgü”lüğü yansıtan yeni kurallar şeklinde görülmektedir. Tamamen dile karşı saldırı olarak görebileceğimiz bu sapmalar, kelimelerin ya da fiillerin bilinen çekim kurallarını reddedip dilin doğasında bulunmayan yeni çekim ürünleri dışında ölçünlü dilde yer alan kelime türetme aracı olan eklerin bilinen işlevleri dışında kullanılıp farklı bir role bürünmeleri şeklinde de kendini göstermektedir. Bu farkındalığı benimseyip şiir anlayışlarını bu zemin üzerine inşa eden çoğu şairce bu durum kanıksanması gereken bir hal olarak şiirde kendini hissettirmektedir. Farklılık uğruna girişilen bu mücadele neticesinde dilin sahip olduğu çekirdek kuralların yıkılması, şiir dili açısından farklılık; ölçünlü dil açısından bir yıkım olarak görülmektedir.

“Sapmalar sözcük alanında dış sapma olarak kolaylıkla ayırt edilebilir. Ölçü, dizem ve uyak gereği, sözcükte herhangi bir ünlünün düşmesi ya da bir hece düşmesi böyle sapmaları oluşturur. Öte yandan, sözcüksel iç sapmalar şiirin kurgusunda kullanılması gereken sözcüklerin dışında birtakım sözcüklerin kullanımını içeren sapmalar olarak ortaya çıkar. Şiirsel söylemi gerektiren yerlerde olağan dilden daha kaba, ya da açık seçik terim ve sözcükler kullanılırsa sözcüksel iç sapmalar oluşur.” (Özünlü,2001:80)

Şiirde ahengi sağlayan unsurlar olarak bilinen ve dış ahenk olarak nitelenen ölçü ve uyak, şiir dili içerisinde dış sapma olarak bilinen tür içerisinde yer almaktadır. Ölçü ve uyak gereği, var olan yapıların dilbilimsel olarak bilinen kurallar dışına çıktığı görülmektedir. Ayrıca, sözcüksel sapma olarak bilinen

kavramın dış sapma olarak şiirde yer aldığı ve yer yer kaba saba olarak nitelenen argo kullanımlar şeklinde de kullanıldığı görülmektedir.

"Sapmalar da diğer sözbilim yapı taslakları gibi sesbilgisi, biçimbilgisi, söz dizim ve anlambilim alanlarında ve lehçe, kesim ve tarihsel dönem bakımından da türlere ayrılıp incelenebilir. Önceleme, koşutluk ve yinelemeler gibi, sapmalarda, şairlerin şiir dilinde oynadıkları oyun seçeneklerindedir. İşte bütün bu özellikler yüzünden şiir dili, düzyazıdan ve günlük konuşma dilinden ayrıcalıklar göstermektedir." (Özünü,2001:80)

Şiir dilinin sahip olduğu özellikleri sıralayan Özünü, şiir dilinin günlük dilden ve alışlagelmiş monoton anlatımdan uzak bir çizgide olduğunu belirtmektedir. Şiir dili içerisinde yer alan "sessel ve şekilsel oyunlar"ın dil ve üslup noktasında birçok türe göre farklılığı yansıtan kullanımlar olduğu şiir dilinin en önemli özelliklerinden biridir. Bu doğrultuda ilerleyen çoğu sanatkar, özgün bir anlatım amacı ile özgünlüğü yakalayan bir çizgide farkındalık yaratan ifadelerle yer vererek şiirde kalıcı ve olağandışı bir anlatım ortaya koymuşlardır.

Şiir dilinde anlatımı etkili kılarak monoton anlatımı dışlayan ses ve söz oyunu olarak bilinen "sapma"lar, Nurullah Çetin tarafından "dil sapmaları" olarak adlandırılmıştır.

"Kelime, ifade ya da cümle yapılarında bilinen kurallara ve alışılmış yapılara aykırı olarak bazı değişiklikler, bozmalar, türetmeler, uydurmalar yapmak, genel olarak kuralları sabit dille aykırı sapmalar olarak değerlendirilir." (Çetin, 2004:166)

Sapma kavramını kelime, ifade ya da cümle boyutunda ele alan Çetin, Ünsal Özünü'nün ifadelerine benzer bir şekilde bu tür yapıların bilinen dil kuralları dışına çıkılması şeklinde tanımlar. Bilinen ve alışılmış kuralların yıkılarak yeni bir anlatım tarzının ürünü olan bu ifadeler, şiir dili içerisinde var olan dile yönelik yenilik hareketleri olarak değerlendirilmektedir. Bu yenilik, şiirde kendini yıkılan bir bina üzerine inşa edilen "gökdelene" olarak göstermektedir. Yenilikçi arayışın ürünü olan "gökdelene" benzetmesi şiir dili içerisinde gösterişli ve sıkıcı anlatımı dışlayan, farkındalığı'yı ifade etmektedir.

"Bu tür anlatımların bir kısmı şiire yeni açılımlar getirme iddiasındadır, bir kısmı da şiirde zaaf nedeni olan yanlışlıklardır. Dil sapmaları genellikle II.Yenici ve daha yakın zamanlara ait şairlerde görülmektedir." (Çetin, 2004:166)

Dil sapmalarının şiirde kullanım amaçlarından bahseden Çetin, bu ifadelerin bazen *bir şairin kaleminden yenilikçi bir anlatım olarak ; bazen de bir kusur olarak ortaya çıkma* şeklinde kendini gösterdiğini belirtmektedir. Bir kusur olmaktan ziyade, bu tür ifadelerle başvuran sanatkarın temel amacı farkındalık yaratma ve onlarca şair arasında farklı bir anlatımla tanınmak olduğudur. Özellikle şiire genç yaşlarda başlayan çoğu şair adayının böyle ifadeler kullanma sebebi şüphesiz kendinden öncekilerden farklı olma amacından ileri gelmektedir. Kendinden sonra gelen şairlere model olmak isteyen çoğu şair için bir yol haritası niteliği taşıyan bu dil ve üslup özelliği, şiir sanatı açısından sapmaların kullanım amacını yansıtmaktadır. Özellikle II.Yeni hareketine mensup şairlerin kullanmış olduğu dil sapmaları şiirde verilmek istenen duyguyu farklı anlatım tarzları içerisinde anlatarak farkındalık ve özgünlük yaratması bakımından "sapma" kavramı, en verimli ürünlerini bu hareket içerisinde vermiştir.

Şiir dili üzerine değerlendirmelerde bulunan araştırmacılar arasında Doğan Aksan, şiir dili hakkında kapsamlı bilgiler vermiştir. Şiir dili üzerine kaleme aldığı eserinde bu dilin bilinen tüm konuşma türlerinden farklı bir yere sahip olduğunu belirten Aksan, şiirde etkileyici ve kalıcı anlatımın ürünü olarak gördüğü "sapma" kavramı ve bu kavramın türleri hakkında değerlendirmelerde bulunarak kavramın Türk şiirindeki yeri ve örnekleri hakkında bilgiler vermiştir.

"Sapma (İng.deviation) adı altında ele alınan konu, gerek sözcüklerin ses ve biçim özelliklerinde, gerek dilin söz dizimi açısından niteliklerinde bilinçli olarak değişikliklere gitmeyi, dilde bulunmayan yeni sözcük ve anlatım biçimlerini kullanma eğilimini içerir. Sanatçı bu eğilimle dile yeni bir güç kazandırmayı, göstergeleri ses ve anlam açısından daha etkili kılmayı, okuyanın/dinleyenin zihninde yeni değişik tasarımlar ve duygu değerleri oluşturmayı amaçlar." (Aksan, 2013:165)

Sapma teriminin şiir dili içerisindeki tanımından ve kullanım alanlarından bahseden Aksan, sapma kavramını bilinen ve süregelen dil kurallarında değişiklikler yapmak olarak tanımlamaktadır. Dilde eskiye ait kullanımların sürdüğü yapıları dışlayarak yeni sözcüklerle farklı ve özgün bir anlatım ortaya koyma amacından doğan sapmalar, okuyucu ya da dinleyicide şaşkırtıcı etkiler uyandıran bir dil ürünüdür. Bu dille anlatılan düşünüş ve tasarımlar, ilk bakışta tüm yeni türlerde olduğu gibi garip bir duygu uyandırır da kavramın özünde bulunan etkileyicilik zihin(ler)de tatmin edici bir anlatımın doğmasına neden olmaktadır. Doğan Aksan, sapma ile ilgili olarak "*Levin gibi Leech de şiir diliyle günlük dil arasındaki başlıca ayırım olarak gördüğü incelemelerden biri saydığı sapmaların şu türlerini belirlemiştir: Sözcüksel, dilbilgisel, sesbilimsel, yazımsal, lehçesel sapmalar gibi ayrımların olduğunu*" (Aksan, 2013:165) belirtmektedir.

Levin ve Leech gibi şiir dili üzerinde araştırmalarda ve değerlendirmelerde bulunan araştırmacıların görüşlerinden hareketle, şiir dili içerisinde sapmalara yer veren şairin şiir sanatı noktasında farklılıklara ulaştığı görülmektedir. Şiir dili ile en çok karşılaştırma yapılan günlük konuşma dili içerisinde bu tarz yapıların olmayışı Aksan'a göre, şiir dili ile günlük konuşma dili arasındaki en büyük ayırımdır. Bu ayırım neticesinde kendi dünyasında özgün bir anlatımın ürünü olan ifadelerle yer veren sanatkar, günlük konuşma dilinin monoton ve ağır akan düzenine karşı giydiği zırhla-kullanmış olduğu sapmalarla- günlük konuşma dilinden uzak bir anlatım tarzı benimsemektedir.

2.Özdemir Asaf'ın Şiir Anlayışı

Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinin üzerinde araştırmaların, tartışmaların yeterince yapılmadığı, sahip olduğu şiir anlayışı doğrultusunda akademik olarak ön plana çıkarıl(a)mayan şairlerden biri de Özdemir Asaf'tır. Türk şiiri içerisinde sahip olduğu yer tam olarak belirlenemeyen Özdemir Asaf, şiir anlayışı noktasında I.Yeni, II. Yeni, müstakil(bağımsız) ya da Saf şiir gibi akımlardan her birine dâhil edilebilecek geniş yelpazeli bir sanata sahiptir. Şiirin merkezine insanı koyan Özdemir Asaf şiirinin en önemli unsurları, edebiyat ve felsefedir. Her iki sanattan da aşırı ölçüde beslenen Asaf, bu doğrultuda yazmış olduğu eserlerle Türk şiiri açısından önemli bir şahsiyettir. Lirik bir anlayış doğrultusunda şiir sanatını icra eden Asaf, şiir dili açısından farklı kullanımlara yer vererek kendi benliğini ortaya koyan bir anlayış benimsemiştir. Sahip olduğu şairane ruh, marazi değildir. Özellikle Asaf şiirinde aşk, yer yer umutsuzlukla beslense de şairin sahip olduğu felsefi görüşler bu aşkın üzerine düşünmeyi ve düşündürmeyi amaçlamaktadır. "Kendi beni" ile olan tatlı sürtüşmelerinde zırh olarak şiirsel sapmaları kullanan şair, bu doğrultuda başarılı bir yol çizmiştir.

Cumhuriyet Dönemi Türk şiiri içerisinde lirik bir sanat anlayışıyla eserler ortaya koyan Özdemir Asaf hakkında yapılan çalışmalar[†] sayı bakımından şairin sanat anlayışını ortaya koymaktan uzaktır. Pınar Ekinci ve Gökay Durmuş tarafından yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmaları dışında sanatkarın şiir sanatı üzerindeki akademik çalışmaların sayıca az olduğu görülmektedir.

İnci Enginün, Özdemir Asaf'ın şiir anlayışı hakkında şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

"Özdemir Asaf(1923-1990): Asıl adı Halil Özdemir Arun'dur. Özellikle kısa şiirleriyle, halk edebiyatı söyleyişleriyle nüktelere sığınmıştır...Halk geleneğinden hareketle, şaşırtmaya dayalı nükteye düşer. Şiirinde bolca uyguladığı bu şaşırtıcı nükte yöntemini kitaplarına seçtiği adlar da kullanır."(Enginün, 2007:104)

Yazmış olduğu kısa şiirlerinde anlatımı etkili kılma noktasında nükteye yer veren şair, halk edebiyatına ve geleneğe dayalı üslubunu yazmış olduğu şiirlerinin yanı sıra düz yazılarına da yansıtarak kavramla iç içe bir anlayış oluşturmuştur.

Ramazan Korkmaz, Özdemir Asaf'ın da içinde bulunduğu grubu "Saf Şiir Arayışları" içerisinde dâhil ederek bu topluluk hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur:

"Şiir çalışmalarının büyük bir kısmını 1940-1960 yılları arasında sürdüren bir kısım şairler, şiirde her türlü ideolojik sapmanın dışında kalarak sadece saf şiiri amaçlamışlardır. Asaf Halet Çelebi, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Muhip Dıranas, Behçet Necatigil, Özdemir Asaf ve Fazıl Hüsnü Dağlarca gibi güçlü şairlerden oluşan bu kuşak, her türlü mektepleşme eğiliminin dışında kalmayı başarır. Bu şairler üzerinde Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'in ciddi anlamda etkisi vardır." (Korkmaz, 2007:277)

Her türlü ideolojik fikrin dışında kalan bu grup şairleri için tek slogan Fransız şair Valery ile özdeşleşen iyi ve güzel şiirler yazarak şiir dilini en üst seviyeye çıkarmaktır. İyi ve güzel şiir yazmaktan hareketle, kendi sanat anlayışlarını özgünlük içerisinde geliştiren bu şairler, kullanmış oldukları imgeler ve anlam yollarıyla zenginleşen bir dil ortaya koymuşlardır. Dilde saflaşmanın ön plana çıktığı bu anlayış içerisinde, düşünce ve dilin aynı düzlem içerisinde yükseliş eğiliminde olduğu görülmektedir.

"Sanatçının hiçbir ideolojinin ve -izm'in sözcülüğünü üstlenmemesi gerektiğine inanan Özdemir Asaf(1923-1981) da bu bağlam da sayılabilecek şairler arasındadır...Şaşırtma ve ironi ile bireyin parçalanmayan, ötelenemeyen yalnızlığını şiirlerinde ana izlek olarak işler." (Korkmaz,2007:284-285)

Yalnız kendi şiiri üzerinde değil, sanatçının ne olması ve nasıl bir yol izlemesi hakkında da görüşler bildiren Asaf, sanatçının siyasi söylem ve belli bir grubun sözcüsü olma sevdasından uzak durmasından yanadır. Bu anlayış doğrultusunda hareket eden şair, şiirinin merkezine "evrensel insan gerçeği"ni alarak bireyi yalnızca birey olduğu için yazmayı tercih eden dil ve üslup benimsemiştir. Bu dil ve üslup özelliği, ironi ve şaşırtmadan beslenerek zihinlerde kalıcı mısraların yer almasına yol açmıştır.

Gökay Durmuş, Özdemir Asaf'ın şiir sanatı anlayışını dönemlere ayırarak bu dönemler içerisinde şairin sahip olduğu şiir anlayışı noktasında bilgiler vermektedir. Özdemir Asaf'ın sanat anlayışını dönemlere ayırmadan önce değineceğimiz, şiirinin temel dayanağı olan alanlar üzerinedir.

"Özdemir Asaf'ın ilgi duyduğu iki alan; edebiyat ve felsefe, okumalarında ilk sırayı alır. Şair, gençliğinden itibaren Türk ve dünya edebiyatını takip eder. Yelpazesi geniştir. Mevlana'dan Yunus'a, Neyzen Tevfik'ten Tevfik Fikret'e, Yahya Kemal'den Dıranas'a; yelpazesinde Türk şiirini dünü ve bugünü yer alır." (Durmuş, 2012:56)

"Özdemir Asaf, zengin bir düşünce dünyasına ve alt yapıya ihtiyaç duyan felsefi şiir için, batı merkezli felsefi sistemleri takip eder, bu sistemlerin temsilcilerini Türk ve dünya edebiyat ve düşünce hayatında izlemeye çalışır. 21 yaşında ilk eşine yazdığı mektup, onun genç yaşta kendini geliştirme adına, felsefi ve felsefi sistemlerine kurduğu bağı göz önüne serir." (Durmuş, 2012:61)

Özdemir Asaf'ın şiir anlayışında beslendiği kaynaklardan en önemlisi felsefedir. Bu felsefik görüş ve duyuş, kaleme alınan eserlerde kendini göstererek yazılan şiirin düşünce yüklü oluşunu göstermektedir. Sığ

[†]Özdemir Asaf'ın Sanat Anlayışı Üzerine Yapılan Bazı Akademik Çalışmalar:

DURMUŞ,Gökay(2012). *Özdemir Asaf: Şair, Hikaye yazarı ve Denemeci olarak*, Yayınlanmamış Doktora Tezi: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

DURMUŞ,, Gökay(2003). "Özdemir Asaf Şiirinde Egzistansiyalist Ögeler ve "Kendi"lik Kavramı, Tuskish Studies, Vol.8/1 , s.1269-1290
EKİNCİ, Pınar(1999). *Özdemir Asaf (yaşamı, sanat anlayışı ve şiirleri)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ATBAKAN, Özge Yücesoy(2014).*Özdemir Asaf*, İstanbul Aydın Üniversitesi Uygulama Dergisi, S.15,s.10-15

bir sanat yelpazesinden ziyade Türk ve Batı dünyalarının edebiyatları hakkında geniş bir algı alanına sahip olan şair, bu birikimlerden beslenerek duyguyu felsefeyle yoğurarak bir duyuş ve düşünüşten doğan algılamaları ortaya koymuştur.

Özdemir Asaf'ın şiir anlayışını 1945 Öncesi, 1945-1950 ve 1950 Sonrası şeklinde dönemlere ayıran Durmuş, bu dönemler hakkında şairin izlemiş olduğu yol hakkında bilgiler vermiştir. 1945 öncesi şiir anlayışında şairin "... bu yıllarda edebi faaliyetlerinin altına Özdemir Arun, Özdemir Özdem, Özdemir Yasaman gibi imzalar atmaktadır. Bu imzalar, 1943-1944 yıllarında değişir ve o, Servet-i Fünun/Uyanış, Yedigün, Büyük Doğu gibi dergilerde, Özdemir Asaf ismi ile sık sık gözükmeye başlar." (Durmuş, 2012:38) şeklinde değerlendirmelerde bulunan Durmuş, şairin çeşitli isimlerle edebi faaliyetlerde bulunduğunu kendini bulma noktasında çeşitli dergilerde yazılar yazdığından bahsetmektedir.

Durmuş, "Özdemir Asaf'ın bu dönemde duygularına yönelen dikkati, kimi zaman insan ve toplum üzerinde de yoğunlaşabilmiştir. Şair, genç yaşına rağmen, insan ve toplum gerçeğini yakalamayı, gerekirse bu gerçeği eleştirmeyi de başarabilmiştir." (Durmuş, 2012:38) şeklinde değerlendirmelerde bulunarak şairin insan ve toplum gerçeği karşısında suskun kalmadığını, genç yaşına rağmen toplumdaki sıkıntıları ve insan var oluşunu görece kadar anlayış sahibi biri olduğunu aktarmaktadır.

Şairin 1945-1950 arası şiir anlayışı hakkında Durmuş, "edebiyat ve felsefe, Özdemir Asaf'ın hayatını fazlasıyla doldururlar. O, 1942-1946 yılları arasında tamamlamadığı yükseköğrenimi sırasında olsun, 1948-1949 yıllarında yerine getirdiği vatani görevi sırasında olsun, edebiyatla hep iç içedir. 1950 yılından sonra ise, basımeviyle yayımladığı kitaplarıyla, katıldığı edebiyat matinelereyle, barında yarattığı edebi ortam ve sohbetlerle, ölümüne kadar, en becerikli olduğu bu alanda uğraşır." (Durmuş, 2012:50) şeklinde değerlendirmelerde bulunarak şairin edebiyattan uzak kalmadığını, bulunduğu ortamların edebiyatla iç içe olduğundan bahsederek 1950 sonrası gelişecek şiir anlayışının zemini hakkında bilgiler vermektedir.

Şairin 1950 sonrası şiir anlayışı hakkında "...Özdemir Asaf, şiirinin asli unsurlarını belirlemiş, hitap edeceği kitleyi bulmuş, mevzularını seçmiş; yani şiir çizgisini belirlemiştir." (Durmuş, 2012:55) şeklinde görüşler bildiren Durmuş'un görüşlerinden hareketle, şairin 1950 öncesi dönemi kapsayan zamanın şiirinin gelişim aşamasının ilk devreleri olduğu, olgunlaşmaya başlayan sanatının 1950 sonrası zirveye çıktığı görülmektedir. Şiirinin merkezine aldığı "insan gerçeği" ile yola başlayan Asaf, gelişip olgunlaşarak geniş kitlelere ulaşma amacına erişmiştir.

Şairin sanatı hakkında genel bilgiler verdikten sonra Özdemir Asaf'ın şiirinde dikkati çeken "sen algısı" ve buna yönelik olarak özellikle şiirlerinde doğan "sen eğilimi" dir. Bu eğilim doğrultusunda şiirlerini lirik ve felsefik bir zemine oturtan Asaf, "Asaf'ın sen'e yönelik dikkati, Türk edebiyatında köklü bir mazisi olan ve yoğunlukla işlenen bir dikkattir. Bu dikkatin bir ayağı da Divan şiirine kadar uzanır. Şairin kendini bilmek konusunda takındığı tavır, Ahmed Yesevi'ye kadar götürebilecek bir tavidir." (Durmuş, 2012:88) gibi bir anlayışa sahip olarak şiirlerinde hâkim konumda olan "sen" e yönelik bir felsefe geliştirmiştir.

Konur Ertop, Özdemir Asaf şiiri hakkında değerlendirmelerde bulunarak şairin sanat anlayışı hakkında genel bir görüş sunmuştur:

"Özdemir Asaf, 1940'ların alaycı, taşlamacı şiirine örnekler vermeyi daha sonraları da sürdürmüştür. Kahramanı "küçük" adamdır. Özdemir Asaf'ın şiirinin geniş topluluklara ulaşmasının nedenlerinden biri, sık sık sevgiden söz etmesidir. O, asıl kolayca akılda kalan, kısa şiirleriyle ün kazanmıştır. Okurunu düşündürmeye çağırır. Düşüncenin ozanı olmayı amaçlamıştır." (Ertop, 2012:94)

"Şaşırtıcı, beklenmedik sözler söyler. Mantıksız görünen böyle tümceleri, dillerde dolaşır. Kimi zaman çelişkileri dile getirmiştir. Kuşağının yaygın izleklerinden yaşama sevinci, onun şiirlerinde de kendini gösterir. Sigortacılık, gazetecilik yapmıştır; basımevi işletmiştir. Bu iş kolları onu hareketli yaşamın içine yöneltmiştir. Sanatçıların kalabalık ortamıyla kuşatılmıştır. Buna karşılık şiirlerinde yalnızlıktan söz eder." (Ertop, 2012:95)

"Dille hesaplaşan, gücünü dilden alan bir şiirdir onunki. "In vivo, altro, mythe, tentation, incognito, vixit" gibi yabancı sözleri kullanması yadırganır. Ancak onun, "düşüncü, gidene, birikik, bakı" gibi yeni Türkçe sözcükler ürettiği de görülür." (Ertop, 2012:96)

Şairin şiir üzerine kaleme aldığı eserlerin 1940'lı yıllardan itibaren geliştiğini belirten Ertop, bu tarihten itibaren şairin alaycı ve Garip akımında olduğu gibi şiirinin merkezine "küçük adam"ı alacak bir sanat ortaya koyması, şairin II.Yeni ve müstakil bir şahsiyet olmasından ziyade Garip akımı içerisinde görülen kullanımlara yer vermesi dikkat çekicidir. Mutlu azınlıktan ziyade mutsuz çoğunluğa seslenen şairin şiirlerinde esas tem sevgidir ve bu sevgiyi oluşturan sözcükler, "küçük insan" üzerine şekillenen dünya etrafında gelişmektedir. Yazmış olduğu şiirler göz önüne alındığında Asaf'ın "az sözle çok şey anlatma" desturuyla ilerlediği ve bu yolda anlatmak istediklerini başarıyla sunduğu görülmektedir. Edebiyat ve felsefeyi yaşamının her alanına koyup bunları yaşayarak öğrenen Asaf, karşısında söyleyecekleri üzerine düşünen ve sorgulayan bir okur istemektedir.

2.1.Özdemir Asaf Şiirinde Sapma(lar)

Şiir dili içerisinde bilinen dilbilgisel kuralların dışına çıkarak yeni bir anlayış ortaya koyma olarak tanımlanan sapmalar, Özdemir Asaf şiirinde sıklıkla görülmektedir. Çiçek Senfonisi adı ile tüm şiirlerinin yer aldığı eser dikkatle incelendiğinde, şairin şiirlerinde yer yer sapmalara başvurduğu görülmektedir. Bu

sapmalardan biri özellikle öz Türkçeleştirme döneminde görülen sözcük türetmelerine benzer, kendine özgünlüğü yansıtan sözcüklerin şiir dili içerisinde yer aldığı örneklerdir. Çalışmamızın konusunu da taşıyan diğer bir sapma da, şairin şiirlerinde ölçünlü dilde şimdiki zaman eki olarak kullanılan -yor ekinde görülen sapma ve iki ünlü arasındaki boşluğu doldurmak üzere Türkçede kullanılan koruyucu ünsüz /y/'nin kendinden önce gelen ünlü ile biten fiillerdeki -özellikle (de- ve ye-) fiilleri- "a ve e" sesinin "ı,i,u,ü"ye dönmemesidir. Ölçünlü dilde -yor ve özellikle de- ve ye- fiillerinde /y/ sesinden önce gelen ünlü ile biten fiillerin sahip olduğu geniş ünlülerin boşluk doldurucu /y/ sesinin daraltıcı etkisiyle dar ünlülere "ı,i,u,ü"ye dönme kuralına dilbiliminde **ünlü daralması** denmektedir. Bu kural, Özdemir Asaf şiirinde dışlanarak "anla-yor-um, rastla-yor-um, de-y-en, de-y-ecek" şeklinde ölçünlü dilde bulunmayan yapıların şiir dili içerisinde yer aldığı görülmektedir. Şüphesiz bu durum, önceki sayfalarda görüşlerine yer verdiğimiz yazarların bahsetmiş olduğu "Sapma: İng.deviation" kavramıyla ilişkilidir. Özdemir Asaf şiirinde "sesbirimsel sapma, ses sapmaları ve biçimsel sapma" olarak görülen bu tür hakkında araştırmacıların görüşleri şu şekildedir:

1.Ünsal Özünü: " Sesbirimsel Sapmalar"

"Bu tür sapmalar, şiir dilinde genellikle az kullanılan sapmalardır. Dilin yapısındaki ses olayları diğer olaylardan daha kolay saptanabileceğinden olsa gerek, şairler genellikle ses değişmelerine neden olacak sapmalara yönelmemektedirler. Sesbirimsel sapmalar, konuşulan dilde kullanılmayan herhangi bir ses birimin ya da değişik bir ses biriminin, kullanılmakta olan bir ses biriminin yerine konulmasıyla yapılır." (Özünlü, 2001:144)

2.Nurullah Çetin: Ses Sapmaları

"Kelime ve ifadelerin seslerinde bazı değiştirmeler yapılır. Genellikle halkın konuşma dilinde, lehçelerde ve bölge ağızlarında yer alan söyleniş biçimleri aynen şiire yansıtılmaktadır. Şair, doğup büyüdüğü ya da içinde yaşadığı bölgenin ağızında yer alan, kullanılan ölçüt dilde yerleşmemiş yerel, bölgesel kelimelere yer verilebilir.

Ünlü Değişiklikleri: Ölçünlü dilde yerleşmiş olan bazı ünlülerin başka ünlülerle yer değiştirmesi. Özdemir Asaf, şunlara benzer örneklerde bazı fiillerin bilinen çekimlerini değişik bir biçimde kullanıyor: " Şarkı söyleyormuşum(Altro), Kemiklerinin boş olmasından anlıyoruz."("Biz")

Düz mantık açısından Özdemir Asaf doğru kullanıyor. Yani "söyle-mek" ; "anla-mak" fiillerine ek getirilince fiil kökünün yapısı bozulmamalı. Ancak ortak dilde "-yor" şimdiki zaman ekinin "y" harfinin inceltici etkisiyle kendisinden önceki ünlüler değişime uğramıştır." (Çetin, 2004:172)

3.Doğan Aksan:Biçimsel Sapmalar

"Kimi sanatçılar ortak dilin belli, kalıplaşmış eylem çekimlerinde, sözcüklerin başka sözcüklerle bağdaştırılmasında bilinçli değişikliklere gitmekte, bir çeşit özgürlük yaratma ve beklenmeyen kullanımlardan yararlanmayı denemektedirler. Özdemir Asaf'ın aşağıdaki dizlerinde şimdiki zaman(olumsuz) çekiminin bilinçli olarak değiştirildiğini görüyoruz." (Aksan,2013:173)

Şiir dili içerisinde bilinen kuralların dışına çıkarak yeni anlatım tarzı ortaya koyma amacından doğan sapmalar hakkında görüş bildiren araştırmacıların değerlendirilmelerini ele alırsak;

1.Sesbirimsel sapmaları, kullanım sıklığı açısından diğer sapmalara göre yetersiz gören Özünü, şiir dili içerisinde kullanılan sapmaların genellikle yeni türetmelerle eklerin bilinen işlev dışı kullanımı sonucu oluşan sözcüksel sapmalara işaret etmektedir. Özünü, şairlerin anlaşılma adına yapacağı sessel sapmaların ses olayları ile ortaya çıkmasının daha bariz olması sebebiyle şairlerin bundan kaçındıklarını belirtmektedir. Bu ifade, şiir dili açısından haklı bir ifadedir.

Farklı olmak amacıyla anlaşılmanmaya kadar gidecek bir sanat anlayışı benimseyecek çoğu şair için ses olayları yoluyla kendini-üslubunu belirtme durumu Özünü'nün de belirttiği üzere, ihtimal dışıdır. Ancak Özdemir Asaf'ın şiirinde kullanmış olduğu "anla-yorum, rastla-yorum" ya da "de-y-ecek" şeklindeki ifadeler, Türkçenin ses olaylarını ve özellikle de ünlü daralmasını bilen biri için kolayca fark edilecek bir durumdur. Şairin her ne kadar şiir sanatı açısından ses olayları yoluyla kendini belli etmek istemeyişi söz konusu olsa da kullanmış olduğu bireysel dil ve üslup bu farkındalığın anlaşılmasına ve üzerinde düşünülmesine yol açmıştır.

2.Ölçünlü dile göre, konuşma diline özgü kullanımın ürünü olan seslerin yer aldığı sözcükler, Çetin'e göre, ses sapmaları olarak görülmektedir. Ünlü değişiklikleri başlığıyla Özdemir Asaf'ın şiirinde görülen ses sapmalarından bahseden Çetin, bu tür ifadeleri oluşturan sözcüklerin ölçünlü dilde olmayan kullanımlarına yer verilerek oluşturulduğundan bahseder. Özdemir Asaf şiirinde görülen "anla-yor-um, bil-me-yorum" vb. şeklindeki ifadelerin düz mantık açısından doğru olduğunu belirten Çetin, ölçünlü dilde "anlıyorum" şeklindeki ifadedeki ünlü değişmesinin sebebinin /y/ sesinin inceltici etkisiyle göstermesi dikkat çekici bir yanlışlıktır. "anla-yor-um " örneğinde görüldüğü üzere, /y/ sesi, inceltici bir etkiden uzaktır. Türkçede /y/ sesinin işlevlerinden biri de geniş ünlüler üzerinde daraltıcı etkiye sahip olmasıdır. Örneğin, Eski Türkçede edgü "iyi" şeklindeki sözcük Eski Anadolu Türkçesinde "eyü" şeklinde iken bu yapı, Türkiye Türkçesinde -y'nin daraltıcı etkisiyle "iyi" şekline gelişmiştir. Yazarın burada bahsetmiş olduğu **inceltici etki**, dilbilimsel açıdan bu örnekte yanlış bir ifadedir.

3.Özdemir Asaf şiirinde görülen **ünlü daralma(ma)sı** görüşünü net bir şekilde yansıtan Doğan Aksan'ın *Biçimsel sapmalar* başlığını taşıyan açıklamasıdır. Doğan Aksan, *biçimsel sapmalar* adı altında şairlerin kelimelerde bilinçli olarak değişikliklere gittiklerini, bu değişikliklerin yeni bir heyecan yaratma amacından doğduğunu ifade etmektedir. Özdemir Asaf şiirinde görülen bu kural dışılığı, özellikle şimdiki

zamanın olumsuz çekimine has bir olay olarak görmesi eksik bir açıklamadır. Çünkü Özdemir Asaf'ın şiirleri incelendiğinde özellikle ünlü daralma(ma)sı olayının şimdiki zaman'ın olumsuz çekiminin yanı sıra olumlu şeklinde de gerçekleştiği; ayrıca gelecek zaman çekimlerinde ortaya çıktığı da görülmektedir.

2.2.Özdemir Asaf Şiirinde Ünlü Daralma(ma)sı

2.2.1.Ünlü Daralması

Süer Eker, /y/ sesinin inceltici etkisinin dışında daraltıcı etkisinin de olduğunu belirtmektedir. (Eker, 2009:264)

"Daralma (breaking): benzeşme, daraltıcı ünsüzlerin etkisi kapalı é'nin /i/'ye gelişmesi vb.seslik nedenlerle , geniş ünlülerin dar ünlü haline gelmesidir. (Eker, 2009:264)

Birtakım seslerin geniş ünlüleri daralttığından bahseden Eker, bu seslerin yol açtığı ünlü daralması hakkında şu örneklerle yer vermiştir:

"ö>ü: büyük>büyük

o>u: oğlan>ulan(argo)

a>i: yapmıyor>yapmıyor

e>i: gelmiyor> gelmiyor

è>i: ET. èl>il (vilayet) (Eker, 2009:267)

Ünlü daralması kuralından bahseden Eker'in verdiği örnekler, ses değişiklikleri bağlamında gerçekleşmektedir. Geniş ünlülerin gelişme eğiliminde olduğu dar ünlülerin hem kalın sıradan hem de ince sıradan karşılıklarının da olması bazı seslerin komşuluklarında gerçekleşecek değişimleri göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Günay Karaağaç, ünlü daralması hakkında "Yanlarında geniş ünlüleri daraltma etkisi yapan bazı ünsüzlerin etkisinde, a, e, o, ö geniş ünlülerin a>ı, o>u, , e>i, ö>ü biçimindeki daralma olayı, ünlü daralması olarak bilinir. Türk yazı dili tarihinde birkaç örneği görülen bu olay, pek etkili bir olay değildir: çağır->çığır-; az>iz; yeni>yini; büt->bit-; ... başla-yor>başlı-yor; oyna-yor>oynu-yor; sürükle-yor>sürüklü-yor" (Karaağaç, 2012: 144) şeklinde açıklamalar ve değerlendirmelerde bulunarak ünlü daralması olayının geniş ünlülerle dar ünlüler arasındaki geçişler olarak gerçekleştiğini ve bu durumun yazı dili tarihi açısından sıklıkla görülen bir olay olmadığını belirtmektedir.

Tahsin Banguoğlu, "Seslerde Darlaşma" başlığı altında ilk ve orta hecelerde gerçekleşen daralma hakkında değerlendirmelerde bulunur:

"Ünlü öndamak sesleri, g ğ y sesleri çevrelerindeki sesliler üzerinde daraltıcı bir etki yaparlar. Bunu geniş seslilerin darlaşması(retrécissement) şeklinde görürüz. Aynı sebeple darlaşma olayı orta hecede daha farklı bir şekilde kendini gösterir. Burada zaten vurgusuz olan hecenin seslisi y önünde pek kısalmış ve rengini kaybederek kapalı sesleri andıran bir *silik sesli*(voyelle terne) halie gelmiş bulunur. bunu é ile gösterirsek;

"Bekle-mek fakat bekleyen bekleyecek bekleyor,

Gözle-di fakat gözleyen gözleyerek gözleyor,

Bilme-mek fakat bilmeyecek bilmeyerek bilmeyor" (Banguoğlu, 2007:99-100)

/g/, /ğ/ ve /y/ seslerinin bulunduğu sözcükler içerisinde bu ünsüzlerin daraltıcı bir rol üstlendikleri dilbilimsel olarak bilinen bir özelliktir. Özellikle /y/ sesinin kalın ünlüleri inceltici etkisinin yanında "büyük>büyük ve eyü>iyi" örneklerinde olduğu gibi yanlarındaki geniş ünlüleri dar ünlü haline getirdikleri bu örneklerde görülmektedir. Banguoğlu'nun özellikle /y/ sesinin değişime uğrattığı ince sesli sözcüklerdeki e>ε şeklinde vermesi "silik sesli" şeklinde bir tanımın türetilmesini sağlamıştır.

A.Sumru Özsoy, ünlü daralmasına sebep olarak gösterilen /y/ sesinin ünlüler üzerinde yapmış olduğu etkiyi "ünlü yükselmesi" şeklinde adlandırarak terim hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur:

"Ünlü Yükselmesi: Sonekteki /y/ sesi kendinden önce gelen açık ünlüyü kapalı ünlüye dönüştürür.

Bekle+yecek>bekliyecek

Ara+yacak>arıyacak

Bekle+yen>bekliyen

De+iyor>diyor" (Özsoy, 2004:113)

Ünlü daralması içerisinde yer alan ve genellikle -yor ekinden önce gelen geniş ünlülerin dar ünlülere dönüşmesi kuralının yanı sıra "de-ecek" şeklindeki örnekte iki ünlünün yan yana gelmesini engellemek için araya bir /y/ sesinin gelmesi ve bu fonemin kendinden önceki "a ve e" seslerini dar ünlülere dönüştürmesi Özsoy tarafından "ünlü yükselmesi" olarak adlandırılmıştır.

Ömer Demircan, "Darlaşma" başlığı ile sunduğu değerlendirmelerde bu ses olayı hakkında şu değerlendirmelere başvurmuştur:

"Geniş ünlü ile biten bir tabana -()yor, -(y)AcAk, -(y)An, .. eklerinden biri ya da geçiş sesi olarak (y) alan bir ek geldiğinde, (y) nin [yüksek=dar] olmasından dolayı kökün son[+geniş] ünlüsü uyumsuz özellikleri koruyarak darlaşır. Geçişte yalnızca ünlü-ünsüz karşıtlığı kalır.

ara+yor>arıyor, söyle+yor>söylüyor, yokla+yor>yoklu+yor,

görme+yecek>görmeyecek, ye+yecek>yiyecek, alma+yan>almıyan, düşme+yen>düşmi+yen"

(Demircan,2013:72)

Ömer Demircan'ın (y)'nin [yüksek=dar] olmasından bahsetmesi Sumru Özsoy'ın "ünlü yükselmesi" olarak adlandırdığı terime karşılık gelmektedir. /y/ sesinin sahip olduğu bu "yüksek" özellik ünlü daralması içerisine dâhil edebileceğimiz durumla paraleldir.

2.2.2.Özdemir Asaf Şiirinden Ünlü Daralma(ma)sı Örnekleri

Ses sapmaları, sessel sapmalar ya da biçimsel sapmalar şeklinde isimlendirilen dil dışı kullanımın ürünü olan bu ifadeler, Özdemir Asaf şiirinde genel olarak dil sapmaları; özel olarak da dilbilimsel bir isimlendirme ile "ünlü daralma(ma)sı" olarak adlandırılabilir. Özdemir Asaf Şiirinde Sapmalar başlığını taşıyan bir çalışma şüphesiz ki -yor ve "de- ve ye-" fiillerinden sonra gelen /y/ sesi dışında kalan tüm sapmaları bu kategori içerisine koymaktadır. Ancak Özdemir Asaf Şiirinde Ünlü Daralma(ma)sı şeklindeki bir başlık, genel bir sapma türünden ziyade özel bir sapma türünü göstermesi bakımından genel ve özel sapma arasındaki ayrımı yansıtması bakımından önemlidir.

Gökay Durmuş, Özdemir Asaf şiirinde görülen "ünlü daralma(ma)sı" olayını "Kendiliğin Yansımaları" olarak değerlendirerek bazı açıklamalara yer vermiştir.

"Bilindiği gibi, Türkçede (y) sesinin daraltıcı bir özelliği vardır. (y) sesi kendinden önceki hecelerde bulunan (a,e) seslerini daraltır ve (i,i,u,ü) seslerine dönüştürür.

başla-yor...>başlıyor anla-yor...>anlıyor

de-y-en...>diyen ye-yor...>yiyor

ye-y-en...>yiyen sula-yor...>suluyor

Fakat Özdemir Asaf, Türkçenin bu kuralına uymaz ve (y) sesinden önceki (a,e) seslerini daraltmaz. Onun bu tavrı, hem şiiri hem nesri için geçerlidir." (Durmuş, 2012:136)

Biz

Kuşlar uçmak için doğmuş;

Kemiklerinin boş olmasından **anlıyoruz**,

Açık ve bilinen bir yönü yok insanların.

Onu biz **yaratıyoruz**.(Asaf, 2015:16)

Şiirde geçen "anıyoruz" ve "yaratıyoruz" ifadeleri, şimdiki zamanın olumlu şeklinde çekimlenmiş fiillerdir. Türkçede sonu ünlü ile biten fiillerde "a-e" sesi, -yor ekindeki /y/ sesinin daraltıcı etkisiyle dar ünlülere dönüşür. Özdemir Asaf, şiirde bilinçli olarak bu kurala uymayarak ölçünlü dilde var olan ünlü daralması kuralını dışlayarak "sessel ya da biçimsel" olarak bilinen sapma türüne örnekler vermiştir.

Kendisini Unutmuş

...

Beyazlıklar arasında kayboldu bakışları

Gözleri **yaşamayordu** artık

...

Şekilleri çağırmağa gitti, kandıracak

Elleri araniyor, **tutamayordu**.

Elleri, elleriydi kurtaracak,

Artık **yaşamayordu**."(Asaf, 2015:17)

Şiirde geçen "yaşamayordu ve tutamayordu" şeklindeki örnekler, şairin şiir sanatı içerisinde yer alan sapmaların dışavurumu olarak dikkat çekmektedir. Kendi benliği'ni yansıtma adına oluşturulan ve var olan kuraldan bozma bu ifadeler, şiir dili açısından özgün ve farkındalık amaçlı bir anlatımın ürünüdür.

Altro

Şarkı **söyleyormuşum**

Sokaklarda,

Görmüşler.

Yere yere **bakıyormuşum**

Yürürken,

Duymuşlar

...(Asaf,2015:22)

Şiirde geçen bu ifadeler, Özdemir Asaf şiirinde "ünlü daralması" olarak isimlendirilen ses olayının standart bir şekilde gerçekleşmediğini göstermektedir. Standart bir kullanım içerisinde farkındalık yaratma amacı dışında şairin "ünlü daralması" kuralını istisnasız ve standart bir şekilde uygulaması beklendirdi. Ancak şairin hem standart dil kurallarıyla oluşturduğu biçimler hem de standart dışı kullanımlarının iç içe olduğu düşünüldüğünde bu sözcüklerin birer sapma olarak kendini gösterdiği görülmektedir.

Kelimeler...Kelimeler...

...

Bitmeyordu köpüklerle renkler

Bir başka damlada, bir başka ışıktan başlamadan

...(Asaf,2015:25)

Türkçede fiilin sonundaki ünlünün durumuna göre /y/ sesinin daraltıcı etkisiyle gerçekleşen ünlü daralması, fiilden fiil olarak kullanılan ve olumsuzluk eki olarak bilinen -mA sesindeki geniş ünlüler "a ve e"den dolayı da gerçekleşebilir. "Bit-me-yor" şeklindeki bu ifadede, -yor ekinde önceki -mA olumsuzluk yapısındaki geniş ünlüler, /y/ sesinden dolayı daralmaktadır. Ancak kural bunu gerektirirken Özdemir Asaf

şiiirinde bu kaidenin dışına çıkılarak sözcüğün standart dil dışındaki ilk halinin kullanılması ses ya da şekil sapması olarak nitelendirilen “*ünlü daralma(ma)sı*” kuralı ile ilişkilidir.

Tohum

Öyle bir kelime söylesem ki **deyorum**,

Dışarıda bir başkası kalmasa (Asaf,2015:36)

-yor ekinin kendinden önce gelen ünlü ile biten fiillerdeki (özellikle de- ve ye- fiilleri) “a ve e” seslerini daraltarak ölçünlü dile kazandırdığı kuralından hareketle, şiirde geçen bu ifadenin “diyorum” şeklinde bir ifade olması gerekirdi, ancak şairin benimsemiş olduğu bu anlayış, “*kural dışılığıın ilke edinişi*” şeklinde dilde kendini göstererek şairin şiir sanatı içerisinde “*kuralsızlığı kural haline getirdiğini*” göstermektedir.

Tentation

Bana yaşadığın şehrin kapılarını aç..

Sana **deyeceklerim** söylemekle bitmez

...(Asaf,2015:76)

“*de-, söyle-, iste-, anla-, rastla-*” vb. ünlü ile biten fiillerin sonundaki geniş ünlülerin /y/sesinin etkisiyle dar ünlü haline gelmesi, Türkiye Türkçesinin temel ses olaylarından biridir. Şiirde geçen “*deyeceklerim*” ifadesine bakıldığında bu ifadenin “*de-y-ecek-ler-im*” şeklinde biçimbirimlere ayrıldığı görülmektedir. Türkçenin ses özelliklerinden biri olan “*Türkçede boşluk yoktur.*” ifadesinden hareketle, “*de-*” ve “*-ecek*” yapılarında iki biçimbirim de ünlü ile bittiği için boşluk söz konusudur. Türkçede bu tür ifadelerdeki boşlukları dolduracak ünsüz yarı bir ünlü olan /y/ sesidir. /y/sesinin burada boşluk doldurucu işlevi dışında kendinden önceki geniş ünlüleri daralttığı da bilinen bir kuraldır. Ancak Özdemir Asaf şiirinde yıkılan bu kural, standart bir hale gelerek şiir dili içerisinde anlatımı görsel olarak çarpıcı hale getiren bir duruma işaret etmektedir.

Vıxıt

Gittim, vardı

Geldim, yok

Yıllar geçiyor

Bir türlü **soramayorum**.

(Asaf,2015:100)

Sonu ünlü ile biten fiillerden ziyade; fiilin üzerine eklenen -mA olumsuzluk ekinde sonra gelen -yor ekinin oluşturduğu “*ünlü daralması*” kuralı şiirde geçen “*soramayorum*” ifadesiyle çelişmektedir. Bu çelişki, sayfalar boyu sürecek standart-standart dışı kullanımların ürünü olan ifadelerin şiirin içerisinde yan yana yer almasıdır. Bilinçli bir kullanımın ürünü olan “*ünlü daralma(ma)sı*” olayı, anlatımı monotonluktan kurtarma ve etkileyici olması bakımından dikkat çekicidir.

Lavinia

Sana gitme demeyeceğim

Üşüyorsun ceketimi al.

...

Sana gitme demeyeceğim

Gene de sen bilirsin.

Yalanlar **isteyorsan**, yalanlar söyleyeyim,

İncinirsin.

(Asaf, 2015:142)

Sonu ünlü ile biten fiillerde özellikle “*tara-, sına-, iste-, ara-*” vb. fiillerde yer alan “a ve e” sesinin fiile eklenen /y/ ya da -yor şimdiki zaman ekinin etkisiyle daralma eğiliminde olduğu dil eğitimi almış çoğu birey için bilinen bir özelliktir. Şiir dili açısından çarpıcı ve dikkat çekici bir anlatım ürünü olan bu ifade, ilk bakışta okuyucu üzerinde şaşırtıcı etki uyandırır da anlatımın etkili kılınması noktasında farklılık arz eden bu durum bir yenilik olarak göze çarpmaktadır.

Geç

...

Şimdiyse yollara düşmüşler, soruyorlar..

Herkes o **deye arıyor**, ilk kendisini

(Asaf, 2015:142)

Şiirde geçen “*deye*” ve “*arıyor*” ifadeleri, ölçünlü dilde standart kullanımlar dışında kalan yapılarıdır. “*Deye*” sözcüğü, fiil kökü olarak de- şeklinde üzerine eklenen -e zarf-fiil ekiyle birleşerek iki ünlünün yan yana gelmesini sağlar Ancak Türkçede, iki ünlü arasındaki boşluğu dolduran /y/ ünsüzünün türemesi ile bu sorun ortadan kalkmış olur. /y/ sesinin boşluk doldurucu etkisinin yanında geniş ünlüleri daralttığı da bilinmektedir. Standart dildeki kuralı yansıtan kullanımlar yerine Özdemir Asaf şiirinde ve şairin oluşturmuş olduğu şiir dili içerisinde sözcüğün daralmaya uğramamış haliyle kullanımına yer verilmesi şairin dil ve üslup tercihinden kaynaklanan bir durumdur. Aynı durum, sonu ünlü ile biten “*ara-*” fiilinde de görülmektedir. Kural gereği, daralması gereken geniş ünlüler şiirde ilk halleriyle kalarak ölçünlü dille çelişen bir durum sergilemektedir.

Andante

Ben hayvandım **deylim**/
Vurdunuz.
Önce siz yaraladınız, sonra ben yaralandım.

...
(Asaf, 2015:179)

Sonu ünlü ile biten “de-” fiili ve Türkçede emir/istek kipinin 1.çokluk şekli olan “-alım/-elim” ekininin ünlülerinin yan yana geldiği bu örnekte, iki ünlünün arasındaki boşluğu dolduracak ünsüz olan /-y/ sesi, daraltıcı etkide bulunarak kendinden önceki fiillerdeki “a ve e” seslerinin dar ünlüler olan “ı,i,u,ü”ye çevirir. Ancak şiirde bu kuralın dışında sözcüğün ek almış halini yansıtan değişimin yaşanmaması bilinçli bir anlatımın ürünü olarak dikkat çekmektedir.

Şaka Değil

...
Ölülerin katında biriktiriyorlar,
Suskunluğumuz ondan
Bugün son sevişmelerimizi **gözetleyorlar**,
Her neyse...

(Asaf, 2015:379)

Sonu ünlü ile biten çok heceli fiillerden biri olan “gözetle-” fiiline gelen şimdiki zaman ekindeki /-y/ sesinin Türkçede geniş ünlüler üzerinde daraltıcı etkide bulunduğu bilinen bir durumdur. Bilinçli bir kullanımın ürünü olan bu ifade, bilinen ölçünlü kullanımı dışlayarak biçimbirimlerin değişmeden yoksun haline işaret etmektedir.

O Yolda

...
Bozguna **benzeyor**, saklasam olmaz,
Eskiye yeniden başlasam olmaz,

...
(Asaf,2015:402)

Sevinç ile Hüzün

...
Adam-adam **sınayor, arayor** yoldaşını...
Kıskandıran özlemi, yüzünden okunuyor

(Asaf, 2015:464)

Harcamalar

...
Bekledim **bekleyorum**
Bir yaşam verdim

...
Ne bir iz, geliyorum **deyenden**,
Ne de gel yazandan.

(Asaf, 2015:470-471)

Özdemir Asaf’ın şiir anlayışına yönelik olarak çizdiği yolun ürünü olan “benzeyor, sınayor, arayor ve bekleyorum” ifadelerinde ölçünlü dil dışında standart dışı bir kuralın farklı anlatımlarla yansıtıldığı belirtilmektedir. Görüldüğü üzere, fiillerin sonu ünlü ile bitmekte ve fiillere eklenen -yor ekindeki /-y/ sesinin fiillerin son hecesinde bulunan geniş ünlüler olan “a ve e” seslerine baskı uygulayarak dar ünlülere dönüştürmesi ölçünlü dil için bir kuraldır. Ancak bu kural, Özdemir Asaf şiirlerinde istisnai bir durum sergileyerek şairin kişisel dil kullanımının getirdiği biçimleri yansıtan ifadelerin şiir dili içerisinde yer aldığını göstermektedir.

Sonuç

Konuşma dilinden farklı olarak kendine özgü bir dil sistematğine sahip olan şiir dili, her şair için farklılıkların ve kendine özgülüklerin denendiği bir alandır. Bu alan içerisinde yer alan anlatımı etkili yollarının her şair tarafından göreceli olarak ele alınması ve bunun sonucunda yazılan nazım ürünlerinin bakış açısı olarak farklılıklar taşıması şiir dili açısından geniş bir yelpazeye uzanan dil kullanımını göstermektedir. Bu dil içerisinde yer alan anlatım yollarını sistematik bir şekilde değerlendiren çoğu araştırmacıya göre şiir dili, sahip olduğu anlatım tarzları bakımından var olan tüm edebi türlerden farklı bir gelişme izlemektedir. *Şiir dilinde sapmalar* konusunun alt başlığı olarak değerlendirilen sessel ve biçimsel sapmalar, Türk şiiri açısından özellikle II.Yeni akımı ile belirginleşen dil ve üslup özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızın başlığı olan “ünlü daralma(ma)sı”, şiir dilinde yer alan sapmalar konusunun alt başlığı olarak “sessel ve biçimsel sapmalar” şeklindeki kategori içerisine dâhil edilmektedir.

Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinin Cemal Süreya’dan sonraki aşk ve sevgi konulu şiirleriyle bilinen önemli sanatçılarından biri de Özdemir Asaf’tır. Edebiyat ve felsefe gibi geniş bir yelpazeye sahip alanlardan beslenen şair, kendi farkındalığını yansıtan örneklerle şiirlerinde yer vererek zihinlerde kalıcı ve unutulmaz şiirlerin yer almasını sağlamıştır. “Ünlü daralma(ma)sı” terimi, Özdemir Asaf’ın şiirlerinden seçilerek ortaya konulmuştur. Şairin şiirleri incelendiğinde özellikle şimdiki zaman eki olan -yor biçiminin ünlü ile biten

fillerde ortaya koyduğu “ünlü daralması” kuralının standart bir şekilde şiirlerinde gerçekleşmediği görülmektedir. Şiirlerde “ünlü daralması” kuralının ölçünlü dildeki uygulamalarına yer yer rastlansa da “anlıyor, benzeyor” ya da “deyor, deyeceklerim” şeklindeki örneklerde şairin bu kuralın uzağında kaldığı görülmektedir. Şüphesiz, kişisel bir kullanımın ürünü olarak bu durum şaire özgü bir durumdur. Bu durumun gerekçelerini aramak göreceli bir varlık olan şairler için geçersiz bir durumdur. Çünkü her şairin kendine özgü dil kullanımının olduğu ve bunların sorgulanmasının bilimsel olarak kesinlik sağlayamaması düşünüldüğünde, en azından bu durum için araştırma yapacaklara düşen iş, sunulan ve ortaya konulan örneklerden hareketle, yeni bir terim ortaya koymaktır. Özdemir Asaf’ın şiirleri incelediğinde var olan standart dışı kullanım için önereceğimiz dilbilimsel terim hiç de yabancı olmadığı “ünlü daralması” teriminin istisnâlı biçimi olan “ünlü daralma(ma)sı” terimidir. Bu kavramın öne sürülmesindeki sebep, şairin bilinçli olarak bazı fiillerdeki ünlülerdeki standart değişimlere izin verip bazılarında da vermemesidir. Özdemir Asaf’ın şiirleri incelendiğinde genel olarak şairin şiirinde kullanmış olduğu örneklerin ölçünlü dilden uzak, şiir dili içerisinde anlatıma hareket katan ve monotonluğu dışlayan bir üslup özelliği olduğu görülmektedir. Bu üslup özelliği içerisinde anlatılagelen insan gerçeği ve bu gerçeğin dilde yansımaları şiirde kendini kısa ve öz anlatımla dolu duygu yığını olarak hissettirmektedir. Var olan kısa ve öz anlatımlarla zenginleşen Özdemir Asaf’ın şiir dili, zihinlere yerleştirdiği mayınların infilak etmesiyle sonuçlanan duygu yüklü anlatımların dışavurumu olarak belirmektedir.

Kısaltmalar

İng.:İngilizce

S.:Sayı

s.:Sayfa

vb.: ve benzeri

KAYNAKÇA

AKSAN, DOĞAN(2013).*Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Bilgi Yayınevi:Ankara

ASAF, Özdemir(2015). *Çiçek Senfonisi*, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul

BANGUOĞLU, Tahsin(2007). *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları: Ankara

ÇETİN, Nurullah(2004). *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Öncü Basımevi:Ankara

DEMİRCAN, Ömer(2013). *Türkçenin Ses Dizimi*, Der Kitabevi: İstanbul

EKER, Süer(2009). *Çağdaş Türk Dili*, Grafiker Yayınları: Ankara

DURMUŞ, Gökay(2012). *Özdemir Asaf(Şair, Hikaye ve Denemeci Olarak)*, Erzurum Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi

ENGİNÜN, İnci(2007).*Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları: İstanbul

ERTOP, Konur(2012), “Özdemir Asaf’ın Bütün Fazlalıklarından Arınmış Şiiri,

<http://www.butundunya.com/pdfs/2012/01/092-097.pdf>

KARAAĞAÇ, Günay(2012). *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ Yayınları: Ankara

KORKMAZ, Ramazan(2007). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)*, Grafiker Yayınları: Ankara

ÖZSOY, A.Sumru(2004). *Türkçenin Yapısı-I Sesbilim*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi:İstanbul

ÖZÜNLÜ, Ünsal(2001).*Edebiyatta Dil Kullanımları*, Multilingual: İstanbul